

**ARILD RYGNESSTAD
FINN ERIK
STRØMBERG (foto)**

Auschwitz. Møtet med dødsleirene i Auschwitz og Birkenau ble uvanlig sterkt for de norske skoleelevene. Flere av dem gråt høyt under omvisningen. Spesielt sterkt var det å se personlige eiendeler til fanger, som er bevart i dødsleiren. I dag er Auschwitz museum til minne om det tredje rikets menneskeutryddelser.

Midt blant dem er Blanche Major et levende vitne på hva som skjedde med hundretusener av mennesker som ble deportert til leiren.

De tre er kommet til konsentrasjonsleiren med «Hvite Busser til Auschwitz». Formålet med reisen er å lære norske skoleungdommer hva som skjedde i de ca. 1000 konsentrasjonsleirene under den annen verdenskrig. Her ute på jordene ett sted ligger stevet av far og mor og 31 andre familiemedlemmer. Dette er det eneste gravstedet jeg har, sier Blanche, som sammen med søsteren dverlevde konsentrasjonsleiren.

De som fornektet at dødsleiren har eksistert, burde alle ha vært her. Det gjør et utrolig sterkt inntrykk å være her sammen med folk som har sittet i konsentrasjonsleirer, sier Cecilie Gjellestad.

Opprivende møte

Denne uken har 40 ungdommer fra Risør besøkt konsentrasjonsleirene Auschwitz i Polen og Sachsenhausen i Tyskland. Selv om de var godt forberedt på hva de kom til å møte, ble den meningsløse virkelighet knallhard å oppleve.

Tidligere var konsentrasjonsleirene bare tall på mennesker som ble innesperret og drept der. Nå forstår vi at de virkelig levde her, og at mange av dem endte sine dager i leirene, sier Laila Gjellestad.

Cecilie F. Olsen er oppvokst av historieforskere som hevder at leirene ikke eksisterte.

Det er helt sykt å fornekte at dette har skjedd. Alle som fornektet leirenes eksistens burde oppleve Auschwitz, helst sammen

med folk som overlevde. At vi har hatt med oss tre tidligere konsentrasjonsleirfanger, har gitt en utrolig interessant innsikt i den grusomme virkelighet som utspant seg i konsentrasjonsleirene, sier hun. Foruten Blanche Major var beskytter av «Hvite Busser til Auschwitz», tidligere NN-fange og stortingsmann Osmund Faremo, og Sachsenhausenfangeren Henry Waskas med på turen. Under hele omvisningen fikk de spørsmål fra elevene.

Kan ikke tilgis

Tormod Skarheims (16) bestefar, Varg Skarheim, satt i Neugamme og Sachsenhausen under krigen. Han har hørt bestefaren fortelle om tiden i leirene, og derfor blir besøket svært nært for Tormod.

Når vi hører og ser om konsentrasjonsleirene på TV, blir det litt mye film. Man må besøke leirene selv for at det skal bli virkelig. Derfor er dette tiltaket svært nyttig. Alle norske skoleungdommer burde én gang i løpet av skoletiden få besøke en konsentrasjonsleir.

Hva gjorde sterkest inntrykk på deg i Auschwitz?

Gasskamrene og krematoriene, de små dødscellene hvor 40 mennesker ble stuvet inn, når fra mennesker, toalettaker, vesker og andre personlige eiendeler som ble tatt fra fangene og som i dag ligger i store montre i blokkene i leiren; alt dette gjorde et gripende og sterkt inntrykk på meg. Grusomheten ble så nære. Det er helt ubegripelig at menneskene kan være så bestialske, og fornødne andre og gjøre dem til ingenting, sier Tormod Skarheim.

Laila Gjellestad sier at å lære om konsentrasjonsleirene er med på å motvirke

Sakte går Cecilie (16) og Laila (15) fra Risør sammen med ungarsk-jødiske Blanche (67) bortover

Tormod Skarheims bestefar satt i konsentrasjonsleirer under krigen. - Å oppleve Auschwitz får folk til å tenke, sier han.

Sterkt møte med

DØDSLEIRENE

jernbanesporet i konsentrasjonsleiren Birkenau. Det er på dagen 48 år siden Blanche fikk reise fra leiren.

Flere av elevene brast i gråt under besøket i Auschwitz. Anne Lise Grøtterud trøstes av Helga Arntzen, en av initiativtakerne til «Hvite busser til Auschwitz.»

KONSENTRASJONSLEIRENE

- Ved utbruddet av andre verdenskrig var det seks konsentrasjonsleirer i Tyskland, med 20 000 fanger. I løpet av krigen ble det opprettet tilsammen ca. 1000 leirer. Utryddelsesleirene var alle i Polen, deriblant Auschwitz.
- Auschwitz, som også omfattet kvinneleiren Birkenau (Auschwitz II), var det største utryddelsesleiren. Tilsammen 1,3 millioner mennesker satt innesperret der. Minst 1,1 millioner mennesker ble drept i Auschwitz, av dem var 900 000 jøder. Cirka 2000 nordmenn var fanger i Auschwitz, trolig ble opp mot 1000 av dem drept.
- Minst åtte millioner mennesker ble gasset i hjel, levende brent i krematoriene, hengt, skutt eller på andre måter pint til døde i utryddelsesleirene under krigen.

sterke tendenser til rasisme og nynazisme.

Noen som var med på bussen har gitt uttrykk for rasistiske holdninger i forhold til innvandrere. Når de fikk oppleve Auschwitz, og forholdene i Polen i dag, gikk en annen virkelighet opp for dem. Et møte med Auschwitz får folk til å tenke. Hele Myrdal-gjengen burde dra ned her, sier Laila Gjellestad.

Tilgi?

«Tilgi, men ikke glemme», er mottoet for «Hvite Busser til Auschwitz». Laila og Cecilie mener vi tilgi, men aldri glemme hva som skjedde.

Å snakke om disse grusomhetene, holde kunnskapen levende om konsentrasjonsleirene, er den beste måten for å unngå at slikt skal skje igjen, sier de to.

Tormod Skarheim sier at han ikke kan tilgi nazistene som stod bak utryddelsen av millioner av mennesker.

Men de tyskerne som kom etter, kan ikke lastes for hva deres landsmenn gjorde, sier Skarheim.

Osmund Faremo står i kjelleren på blokk 11, dødscellen i Auschwitz. Han ser inn i en av dødscellene, hvor 40 personer ble stuvet inn og døde av mangel på luft.

Selv unnslapp han så vidt døden i konsentrasjonsleiren i Tyskland.

Å gå her er som å være i en drømmeverden. Minnene om leirene er det beste bevis på at det ikke går an å leke med et diktatur. Her kan man ikke prate seg vekk om hva en forkvaklet ideologi kan føre til. Når man er ung lar man seg lett påvirke, derfor tror jeg reise med «Hvite busser» har så mye for seg. De kan være med på å vekke en demokratisk innstilling, sier Faremo.

Han fremholder at å hate ikke fører noe byggende

med seg. Men vi kan ikke drive tilgivelsen så langt at vi glemmer hva som skjedde.

Når noen hevder at utryddelsen ikke skjedde, reagerer jeg kraftig, sier Faremo.

Syre for tørsten

Major Blanche synes det er et vanskelig spørsmål om man skal tilgi ugjerningene under krigen.

Hvilken rett til å tilgi har jeg på vegne av mine 33 familiemedlemmer og de seks millioner jøder som ble gasset i hjel og tilintetgjort? sier Major mens hun og Faremo sitter på plenen i leiren i Auschwitz og samtaler med elevene om inntrykkene.

Etterpå går vi til Auschwitz II, kvinneleiren Birkenau. Blanche Major kom til Birkenau fra jødeghettoen i hjembyen Pécs i Ungarn. Et jernbanespor går midt gjennom leiren, og da Major kom hit i en stuvfull kuvogn 7. juli 1944 stod sjefsjefen i Auschwitz, den fryktede Josef Mengele, på perongen og foretok utvelgelsen. Mange havnet rett i gasskamrene, andre fikk leve en stund for å arbeide.

For første gang etter krigen, og på dagen 48 år etter hun ble sendt videre til Alldorf i Tyskland for å arbeide i en ammunisjonsfabrikk, er Blanche Major tilbake i Birkenau. Hun går bortover jernbanesporet sammen med Cecilie og Laila.

Brått stopper hun opp; hun bøyer seg ned og plukker opp syreblad som vokser i leiren.

Vi satt ute på gressvollene om dagen. På dem vokste det syre. Vi fikk lite mat, men syrebladene var fuktige og de hjalp oss til å stille den verste sulsten. Nå kan jeg spise så mye syre jeg vil, gå så langt jeg vil.

Hvordan var det å komme tilbake her, vil Cecilie vite i det vi går ut gjennom porten i Birkenau. Jeg føler meg død innvendig. Det er godt å se at det tross alt vokser det blomster her, her hvor min mor, far og mine 31 slektninger har sin grav. Jeg har ingen grav å gå til, her et sted er deres hvilested. Det er meningsfylt å være her sammen med dere unge. Det er dere som kan gjøre noe for at dette aldri skal skje igjen, sier Blanche, og legger armene omkring de to jentene.

Blanche Major (i midtdten) går innover jernbanesporet i Birkenau, 48 år etter at hun ble kjørt inn i kvogn. - Dere unge kan gjøre noe for at vi ikke får et nytt Auschwitz, sier hun til Laila Gjellestad (t.v.) og Cecilie F. Olsen.